

TOPONÍMIA DE L'ANTIC TERME DE TORTOSA EN EL «LLIBRE DEL PASTORET» (S. XVI)

Ventura CASTELLEVELL

El 4 d'octubre de 1924, l'enginyer agrònom Antoni Almirall Carbonell, va acabar de copiar i traduir al castellà la part corresponent a la província de Tarragona de l'anomenat «Llibre del Pastoret» del segle XVI, que fins a la guerra civil del 1936-1939 estava a l'Ajuntament de Cantavella (Terol). Aquest llibre certificava tota una xarxa de camins ramaders, amb els seus abeuradors i llocs de descans, en una àmplia regió que anava de Morella (Maestrat) fins a Tortosa, tenint els Ports com a centre geogràfic. El «Llibre del Pastoret» tenia 1419 folis, i la part relacionada amb els municipis de la província de Tarragona començava en el foli 936 i arribava fins al final del llibre, és a dir, 483 folis. Alguns d'aquests folis no es van copiar, perquè no tenien res a veure amb el que era pròpiament delimitacions de les vies pecuàries; precisament es copiava aquest document per a remarcar aquestes antigues carrerades. Al final del text es van incloure uns «Establiments de bans» del 1341 i del 1577, que a l'original del «Llibre del Pastoret» corresponien a folis anteriors.

Les pàgines reproduïdes pel Sr. Almirall pertanyen a part de l'antic terme general de Tortosa i inclouen topònims de tots els municipis de les comarques del Montsià i del Baix Ebre, amb l'excepció de L'Ametlla de Mar i El Perelló. He pogut consultar aquesta part tortosina del «Llibre del Pastoret», gràcies a l'amabilitat del Sr. Antoni Almirall Andreu, fill de l'Antoni Almirall que va fer estada a Cantavella: per a copiar i traduir aquests documents. M'ha donat totes les facilitats per a poder treballar aquest important llibre del món ramader a partir d'una còpia mecanografiada que es guardava a la casa del seu pare. Des d'aquí vull agrair al Sr. Almirall la seva col·laboració en la difusió d'aquest document, perdut a causa de la guerra.

Amb posterioritat he sabut que a l'Arxiu Històric de Tortosa es conserva fragmentàriament el «Llibre del Pastoret» de l'antic terme general de Tortosa. Els folis que falten són els del principi; el primer que es troba és el 42. El contingut coincideix amb la part copiada a Cantavella, amb l'avantatge, però, que inclou els folis que no es van tenir en compte perquè no eren pròpiament delimitacions d'interès per al coneixement de les carrerades.

El «Llibre del Pastoret» estava escrit en català i alguns fragments en llatí. Tal com he dit anteriorment, el Sr. Almirall va copiar el text català i llatí i ho va traduir tot al castellà.

Les informacions que conté aquest llibre sobre els límits dels camins, coves, fonts, abeuradors, mallades ..., es van fer a partir d'unes comprovacions sobre el terreny. Van participar-hi autoritats del lligallo de Tortosa, habitants de diferents pobles de la comarca, que feien de testimonis, i representants de les bat-

llies de Cantavella, Castellot i Aliaga, de l'Aragó, que hi tenien interessos ramaders. A més es comptava amb la presència d'un notari. Aquestes delimitacions es van fer entre els anys 1587 i 1589.

Presento tots els topònims que apareixen en aquest document ordenats alfabèticament, indicant els noms comuns que els acompanyen. Per això he normalitzat l'ortografia dels uns i dels altres, menys en alguns casos que els he deixat tal com apareixen a la còpia del document del 1589. Els noms normalitzats van acompanyats entre cometes per les formes originals del text del segle XVI. Els bans que reproduïx el «Llibre del Pastoret» del 1341 contenen uns quants topònims; en aquest cas, perquè en quedi constància, indico l'any entre parèntesis. Deixo per a un estudi més ampli la localització de cada un dels topònims, la seva vitalitat o desaparició. Molts d'ells són coneguts pels naturals d'aquestes comarques i consten en els mapes locals. Només en alguns casos he indicat el nom del municipi perquè el document així ho precisava. La relació conté uns 450 noms propis que ens donen una idea aproximada del valor toponímic d'aquest llibre. Valor que augmentaria si és pogués trobar una còpia de la part que falta, i que segurament correspon al País Valencià i a l'Aragó. Per a poder avaluar els noms de lloc que tenim, propis i comuns, caldria fer un estudi individualitzat. De moment en destacaré alguns que poden servir d'exemple de la riquesa d'aquesta llista.

Entre els topònims observem: l'Aigua Cendrosa, la cova dels Bomians, la font de les Clotxes, lo clot d'Examento, la mallada dels Liridans, la Porqueria, la cova Roia, les Ramblisses, la partida de Marranxa, el bordís de la Rota, el bosc de la Sanya, lo Toc ... Vull destacar l'abundància lògica de genèrics que fan referència al món ramader. Al costat dels més coneguts, com corral, clos, abeurador ..., n'hi ha d'altres com atans, mallada, malladar, paridora, triador, bordís, bordar, cabanyal, lligallo ... Alguns d'aquests han passat a indicar un lloc còncret i així s'han convertit en nom propi: Camó dels Triadors, cova de l'Estall, coveta de la Mallada o pou del Lligallo. No poden faltar les referències a l'aigua, imprescindible per als ramats, i així, a més del destacat «Ebro», en el llibre s'esmenten, el povet de Mianes, el pou del Coniller, la bassa d'en Bedoça, el salt dels Biots, el caixer de la sèquia de Caborrec, els bassis o abeurador de l'Aragay, la font de l'Arboç, etc. Destaquen, per acabar, l'abundància de llocs indicats amb el nom del propietari. Algun d'aquests ha arribat als nostres dies aglutinant els diferents elements que el formen en un de sol: El mas d'en Pere Verge, ara és el poble Masdenverge.

Presento, a continuació, la relació, ordenada alfabèticament, dels noms de lloc del «Llibre del Pastoret» de l'antic terme de Tortosa.

Abat, punta de l'.

Abelleroles: barranc de; triador de les.

Adell: heretat de Joan, mas de n'.

Adust, plana d'.

Ageles, faixa de n'.

Agueda: coveta de n'; heretat de la viuda; mas de la viuda. (d'Alcanar).
 Aguil, coves de la Roca de l'.
 Aguileny, coves de l'.
 Aigua Cendrosa, l'.
 Alaix, heretat de Tomàs.
 Albarrassí, infant Ferrando marquès de Tortosa i senyor d' («del Barrasí», 1341).
 Alber: font de l'; pont de l'.
 Alberto, heretat de Miquel.
 Alcanar: camí d'; camí d'... a l'illa de Prades. (veure Canar).
 Alcànter (o de Caborrec): pont de pedra picada dit d'; partida del pont d'.
 Alcàsser: molí de l'; sèquia dels molins de l'.
 Aldava, cova de n'.
 Aldea, l': camí antic de; camí nou de; camí real antic de; camí vell de.
 Aldea, l': lligallo i abeurador de; portell de; prats de.
 Aldover: estret d'; planes d'; poblats d'; lloc d'; plana d'; terme d'; torrent d'.
 Aldover, camí de davall a.
 Alentar, muntanyes de l'.
 Alfara: camí d'; lloc d'; terme d'; vila d'.
 Alfaro, barranc de Domingo.
 Aliaga: batllies de Cantavella, Castellot i.
 Alma ciac (?), costes de l'. («Alma ciach».)
 Alquèsser, cingle de n'.
 Alzina, heretats d'en Miquel.
 Ample, carrer. (de Tortosa).
 Amposta: camí de la Ràpita a; camí d'; lloc d';
 Amposta, castell d': barbacana del; torre principal del;
 Antich: casa de l'; heretats de l'; mas de l'; pla i abeurador de l'; prat de l'.
 Aragay: bassis o abeurador de l'; lloc de l'.
 Aragonès, l'olivar de Francesc.
 Arboç, l': font de l'.
 Arenes, camí d'.
 Arerosa: cova de l'; partida de l'.
 Argila, vall de l'.
 Astet, olivar de l'. («Nastet».)
 Avelló, mas de n'. (d'Uldecona).
 Bagassa, coveta de la.
 Bages, Joan: garroferal de; heretat de.
 Ballester, lo.
 Bandejats, caminet dels.
 Barberà, vinya d'Antoni. (del Mas de Barberans)
 Barcelona, camí real de.
 Bargalló, barranc i atans d'en. (també la Riba de Godall).
 Bariaga, bordís de la.
 Basseta Roja al rajolar de Joan Montornès, camí de la.
 Batalla, Pas de la.
 Bedoça la Sorda, heretat de na.
 Bedoça, bassa d'en.
 Bedós, sèquia d'en.
 Benifallet: lloc de; terme de.
 Benifassà, frares de. («Benifaça».)
 Beseit, camí de.

Biots: partida dels; font de la partida dels; planes dels; salt dels.
 Bisbe: abeurador del; partida de l'abeurador del. (de Bitem).
 Bitem o Barcelona, camí general de.
 Bitem: camí de; casa de; partida de.
 Blader, heretat de Montserrat.
 Blanch, abeurador dellà lo pas d'en.
 Blasco: heretat de Joan; casa de l'heretat de Joan; caseta de. (de Xerta).
 Boca de Foix, partida de.
 Boixí, casa d'en Joan. (de Tivenys).
 Bomians, coves dels.
 Bonfill, heretat dels hereus de n'Esteve.
 Borboll, font del. («Barboll»)
 Bordera, heretat de garroferal d'en.
 Borrugat: estret de; partida de.
 Borrull: heretat de Joan i Nadal; heretat de Miquel (de Benifallet).
 Bosch, casa del mas o heretat de Joan.
 Boteller d'Oliver, torre de don.
 Botellera: heretat de la Sra. ... muller de Joan Boteller.
 Boteller, heretat d'en Jaume (de Benifallet).
 Bru, bordars d'en.
 Bru, mas d'en: barranc de les comes del; barranc de les coves del.
 Burjassénia. («Burxaçénia»)
 Cabanyals, partida dels. («Cavanyalls»)
 Caborrec: lligallo de; pont del; pont gran de pedra del; caixer de la sèquia de. («Caborrech»)
 Caborrec, barranc de: caixer del; lligallo del; pont de pedra picada del.
 Cabra, cova que és atans de la.
 Cabretes, malladars de les.
 Caicins, heretat dels. («Caycins»)
 Calamany, coves del racó d'en.
 Calbet, olivar i garroferal de Joan.
 Camarles: casa de; heretat de.
 Cambretes, coves i malladars de les.
 Camí real: Camí real devers lo riu.
 Camp d'en Cabrera: barranc del; coves que són malladar del.
 Campell, lligallo i abeurador de. (terme de Rasquera).
 Campos.
 Campredó: heretat de; sèquia de l'heretat de.
 Campredon. (any 1341).
 Campredonet.
 Canader, heretat de Teodoric.
 Canaleta, barranc de la.
 Canar, lloc del. (veure Alcanar).
 Candela, la: heretat de la; honor de la.
 Canet: camí de; camí de Mitja Plana a.
 Canissar: lo corral d'en; coves i atans de bestiar d'en. («Canyçar»)
 Cantavella, Castellot i Aliaga: batllies de.
 Canyaret, clot del.
 Capdasens, font de. («Cap dasens»)
 Capers, heretat de los.
 Carabassera, coves de la. («Carabaçera»)

Caramella, barranc de la.
 Cardó: falda de; font de; malladar en; partida de; port de; corral de la pedra en; font que és abeurador en.
 Cardó, mallada en lo Port de.
 Cardó, partida dels Horts de: fonts o abeuradors en la.
 Carles, barranc de.
 Carlet, la torre de. (de Bítam).
 Caro; cova del Caro que és atans de bestiar.
 Cartoixà, garrofers de Guillem (de Benifallet)
 Carrasca: pas de la; valleta de la.
 Carrascal: lloc i terme del; pou en la partida del.
 Carrasca, mas d'en: heretat del; partida del; (Ulldecona).
 Carreretes: pla de les; pas que ve del camí de les.
 Carrova, la.
 Carrovera, la: barranc davall les coves de; barranc i malladar de; vall de.
 Carrover, coves i malladar del.
 Casa Blanca, la: partida de la.
 Cases de la sal, les: carretal que va a.
 Cases: illa d'en; illes d'en.
 Castellet, barranc del.
 Castellot, batllies de Cantavella, Aliaga i.
 Cedona, coves de la.
 Cedó, camí d'en.
 Cènia, camí de la.
 Cerdà: casa de l'olivar dels hereus de Pau; heretat dels hereus de Mn.
 Cerdana, sèquia de na. («Serdana», «Çerdana».)
 Cervera, timpes del barranc que baixa del barranc de la.
 Cervera, vall de la: abeurador de la; barranc de la; pla del barranc de la.
 Cifra, heretat de la viuda. («Ciffra».)
 Clotxes, font de les. («Cloches».)
 Còdols, barranc dels.
 Coera: abeurador de la; cova de la; partida de la.
 Coer, partida del.
 Coixo: barranc del; vall del;
 Colomar devers Tortosa, creuera del camí del.
 Colomers: barranc dels; partida dels.
 Colom, cova del.
 Coll de Balaguer, justell del.
 Coll de la Bassa, als. les Planes.
 Coll: barranc o riu d'en; mas d'en; salt del barranc d'en.
 Colla, partida de la.
 Colls, partida dels.
 Coma: heretat de la; muntanyes de la.
 Compte: molí/molins del; bassa del molí/molins del; horts dels molins del; partida dels molins del; sèquia dels molins del.
 Coniller: partida del; pou del. (del Mas de Barberans).
 Conit: lligallo de; partida i oliver de.
 Corb, cova del. («Corp».)
 Cordera, heretat de la viuda (viuda de Francesc Corder).
 Corder, heretat de Mn.
 Cormer, forat d'en.

Cortina: coves d'en; coves que són atans del cingle d'en.
 Corralisses, barranc de les. («Corralices»)
 Cova Foradada: cova que es atans nomenada.
 Cova Trencada, atans de la.
 Coves de Lledó a Tortosa, camí de les.
 Cristòfol: olivar d'en Joan; heretat de.
 Crosta, heretat de Joan (de Xerta).
 Cros, atans de les coves d'en.
 Cugull, partida del.
 Cul de Bous, coves de.
 Cultivasset, malladar d'en.
 Curto: forn de calç de l'heretat de; olivar dels hereus de Lluís; terres de la torre d'Esteve.
 Dauder als. Minguet, heretat d'en Joan.
 Davall, camí de ... a Aldover.
 Davall, lo Mas: casa de; heretat de; terra campa de.
 Dehona, heretat de Francesc. (de Benifallet).
 Devesasa, cova de la.
 Diumenge, pedrisses del.
 Duran: heretat d'en Mateu; heretat d'en Miquel.
 Ebre, flum d'. (any 1341).
 Ebro: riba d'; riba de l';
 Ebro, cova de l'.
 Ebro, riu: abeurador del; camí de la riba del; camí real del; dellà lo; la Punta Grossa del;
 riba del; braç del.
 Església de la Galera, camí que va davant l'. («Iglésia»)
 Església del Mas de Barberans, pas que puja del carrer o camí de la plaça de l'.
 Església, olivar de l': de Benifallet. («Iglésia»)
 Estall, cova de l'. («Stall»)
 Estany, barranc de l'.
 Estopinyà, hort de Gabriel. («Stopinya»)
 Examento, lo clot d'.
 Falcó: hostel d'en Miquel; llaurat d'en Miquel; heretat dels hereus d'en Joan; vinya de.
 Falset, coves d'en.
 Faneca, hostel de la viuda.
 Favaret, coves de lo.
 Febrer, heretat de Jaume.
 Feixa Negra, portella de la.
 Felip, casa d'Antoni (del Mas de Barberans).
 Ferrando. heretat d'en Miquel.
 Ferrera: casa i hostel de la viuda; heretat de la viuda na Bàrbera.
 Ferrer, illa d'en Pere.
 Ferrer, vinya de na Caterina (viuda de Joan Xerta de la Galera).
 Ferrig, les roques de.
 Figuera: barranc de la; font de la; coveta de la; pou de la.
 Figueral: lligallo del; partida del.
 Figuera, cova de la: barranc de la.
 Figuera, coves de la Riba de la.
 Figuera, coves que són atans dites lo Triador de la.
 Figueretes, lligallo i abeurador de les.
 Folquer, heretat d'en Pere.
 Fondo, Barranc.

Fons, heretat d'en (de Benifallet).
 Fontanal: barranc del; salt del.
 Font, Joan: heretat d'en; hort d'en.
 Forat de l'Oriol, coves del.
 Forcallet de Lloret, lo: malladar i coves.
 Forcallet: coves del; coveta del.
 Fosos, garroferal dels germans Jaume i Joan Forés. (de Tortosa).
 Forés, olivar i garroferal d'en Jaume.
 Forn, carrer del. (del lloc de Tivenys).
 Forques: barranc que està més ençà de les.
 Franqueta: sèquia de na; heretat de na.
 Franquet, casa de Francesc.
 Freginals: camí als; camí del prat de l'Antich a Ulldecona i («Ferreginals».)
 Fullola: lloc de; portella de.
 Fumada, cova.
 Gabriel, heretat d'en.
 Gaceni: campers de Miquel; heretat de Joan; heretat de Lluís.
 Galceran: unes coves en lo barranquet d'en.
 Galera, barranc de la: caixer de la sèquia del; pont del; pont de pedra del; sèquia que és
 acorredor del.
 Galera, la: plana de; lloc de; torre de; vinyes de; molí d'oli de; molí d'oli enderrocat de.
 Galera, pont de la: peiró del pont de;
 Galera, torrent de la: camí que travessa el.
 Gales: atans o cova de; coves de.
 Gil, barranc d'en; heretat de Martí; heretats d'olivar i garroferal de Joan.
 Giner, sèquia d'en. (d'Ulldecona).
 Ginestar. (municipi de la Riera d'Ebre). («lo Ginestar».)
 Ginovart, heretat d'Onofre.
 Godall: barranc de; lloc de; quintanes i corrals de; serreta de; terme particular de.
 Godall, la Riba de: coves de la.
 Gonzalbo: abeurador d'en.
 Gota, cingles de la: són coves, atans i malladar.
 Granadella, la: heretat de; torre de.
 Guerau, coves d'en: barranc de les.
 Heredia: casa de Mn.; heretat de Mn.; mas de Joan. (d'Ulldecona).
 Homedes, coves de n'; que són atans i malladar.
 Horta, Feixes de l'.
 Hortets, font dels.
 Hortolana: atans o cova de l'; mallada en lo bordar del barranc de l'.
 Horts, partida dels.
 Hospitalar, coves de l'. («Spitalar».)
 Hospital, cova de l'. («Spital».)
 Jardina, vall de na.
 Joana, la rota: coveta i raseral. Hi ha una timpeta.
 Joanes, les fonts.
 Jordà, Pere: caseta de l'heretat de; olivar i garroferal de; paridora de.
 Junquet, abeurador d'en.
 Leixar, Miquel: casa de; estables o instàncies de. (del Mas de Barberans).
 Liridans, mallada molt antiga dita dels.
 Lossa, Jeroni: heretat de la filla de; pou de l'heretat de.
 Llaber, sèquia de. (escrit també «Laber».)

Llambusquera, barranc de la: coll que està en vista del. (també «Llambusquera»)
 Lledó: barranc del; coves del.
 Lledoneral, coves del. («Lladoneral»)
 Lledon, barranc de.
 Llengairó: lligallo i abeurador al cap damunt de. («Llengayro»)
 Llenyader: barranc de la Galera del·là lo.
 Lligallo, pou del. («Ligallo»)
 Llíxem, punta de: lligallo i abeurador de la. («Ligem»)
 Llobatera, cova.
 Llòbrega, cova i mallada. («Lobrega»)
 Llorens, Pere: heretat d'en; mas d'en.
 Lloret a la Galera: camí de la torta de.
 Lloret: bosc de; coll de; molinàs de; riu de; partida de; abeurador de; barranc principal de. (també escrit «Loret»)
 Lloret, barranc del cingle de.
 Major, carrer (de Benifallet).
 Major, carrer (d'Aldover).
 Major, carrer (de Xerta).
 Mallada, coveta de la.
 Mallol, partida del.
 Marta, coves de la. («Martha»)
 Martí: partida de; coveta, malladar i atans de.
 Martinença, barranc de la. («Martinença»)
 Martí, heretat de Miquel.
 Martorell, mas de: casa del; sorts del; terres del.
 Marranxa: barranc de; canyeret; partida de.
 Mas de Barberans a la Galera, camí del.
 Mas de Barberans: bosc del; lloc del. («Mas/Masos dels Barberans»)
 Mascarell: heretat de; hort de Marc; sort de terra de.
 Masdenverge, barranc del. («Mas d'en Verge»)
 Masos, lloc dels.
 Massa: heretat de na; abeurador de na; casa de l'olivar que antigament era de.
 Massa, mas de na: barranc del; partida del.
 Matamoros, lo bordar de.
 Melià, mas d'en.
 Merades: clos de; clot de; clots de; via de; barranc de; lloc de; pou de.
 Mianes: abeurador de; barranc de; cases de; heretat de; partida de; povet de; sorts de.
 Millar, collet del.
 Miralles, heretat de Janot.
 Miravet, coll de: partida del.
 Miró, casa de Joan.
 Miró, garroferal d'Antoni.
 Mitja Plana a Canet: camí de.
 Mitja Plana, camí de.
 Mollet: roques davant; sot davall.
 Monge, triador del: coves del.
 Montfort: heretat d'Agustí; heretat de Miquel; heretat d'Antoni.
 Montforta, heretat de la viuda.
 Montornès, Joan: rajolar de; casa del rajolar de; heretat de; olivar de.
 Montsià: muntanya de; muntanyes de.
 Morella a Tortosa: camí que va de.

Morella, camí de.
 Muntianell.
 Muret, olivar i garroferal de Gabriel.
 Murta, heretat de la.
 Mur, Nicolau: garroferal dels hereus de; heretat de terra campa dels hereus de.
 Navarro, era d'Antoni.
 Noguer: partida de les coves del; cova del.
 Noguera, cova de la: partida de la.
 Noguera, font de la. És abeurador.
 Nostra Senyora de Jesús, monestir de.
 Nostra Senyora de l'Aldea, camí que va a l'ermita i casa de.
 Nostra Senyora dels Àngels, ermita de.
 Odres, coll d'.
 Olesa, heretat de garroferal d'en Miquel. (del Pinell).
 Oliba, illa de n'.
 Olivera, plana de l'.
 Oliver, font de n'.
 Oriol, olivar de Joan.
 Ortigues, cova de les.
 Ortís: caminet veïnal que va a les roques de n'; roquetes de n'.
 Ossera i del Ròssec: camí d'.
 Ossera: camí d'.
 Palma: heretat de la; casa de l'heretat de la.
 Palomera, barranc de.
 Paller, cova del.
 Paredada, cova. És atans.
 Pasqual, heretat de.
 Pastor, barranc d'en.
 Pebret, canal del.
 Pedrera, la: abeurador de; morral de la font de.
 Pegueroles, casa d'Antoni.
 Pegunter, cova del.
 Pelós, lo.
 Pell Rasa de Cardó: malladar en la.
 Pellicer, heretat de Jordi. (de Tortosa).
 Peric: barranc d'en; coves i atans d'en. («Perich»).
 Peris: heretat de Miquel; vinya de Jaume.
 Petja: camí de la; serra de la.
 Petxines, atans i mallador de la cova de. («Pechines»).
 Peu de Serres: lligallo que ve de; mallada de; malladar de.
 Pica, cova que és atans de la.
 Pimpí a Barcelona, camí real de l'horta de.
 Pineda: abeurador de na; portell de na.
 Pinell, El. (municipi de la Terra Alta).
 Pinyana: heretat de Francesc; era de l'heretat de.
 Pinya, serra de la.
 Piques, pou de les.
 Planàs: malladar antic del; partida del.
 Planelles, les.
 Planes, les: (també Coll de la Bassa).
 Planeta, la: dels hereus de Joan Faneca.

Pla, coll del.
 Pont de pedra al riu Ebro, lligallo que va del.
 Porqueria, la: abeurador de; pla del garroferal de; garrofers de; muntanya de; roquis del garrofer de.
 Porquet, casa d'en.
 Port, muntanyes del.
 Prades: illa d'en; illes d'en; camí d'Alcanar a l'illa d'en.
 Prat de l'Antich a Ulldecona i Freginals, camí del. («Ferreginals».)
 Prats, mas d'en.
 Pubill: heretat de; garroferal d'en Guillem lo. (de Benifallet).
 Puig Rodó: muntanya de; mallada de. (també «Puig Redó».)
 Punta Grossa, la.
 Queralt, heretat de.
 Quinto, font del: lligallo de la; partida de la; pont de pedra de la; sèquia de la.
 Raiguer, ports del.
 Ramblisses, les.
 Ràpita a Amposta, camí de La.
 Ràpita: heretat de La; heretats dels bordar de La; heretat del monestir de La.
 Rasquera, terme de.
 Ratonet, coves i malladar que són atans nomenades lo.
 Raudor, font de.
 Ravanals: heretat de Gabriel; heretat de Joan.
 Rec Vell. («Rech».)
 Rec, camí que parteix del. («Rech», any 1341).
 Redona, cova: mallada dita de la.
 Refolles, les.
 Regol, pontarró sobre lo molí de.
 Rei, coves del: barranc de les. («Rey».)
 Requelma, heretat de la viuda.
 Reverter: heretat del mestre; olivar del mestre Guillem.
 Reverter, heretat de Mateu. (d'Alcanar).
 Revull, olivar dels hereus de Pau.
 Riba de Godall, cova i atans de la. També anomenat barranc d'en Bargalló.
 Riba Ferrana (o Serrana?), coves de la.
 Riba: heretat de Jaume; coves d'en.
 Ribasso, unes coves en lo.
 Ribes Blanques, les: són atans, cova i malladar.
 Riu Sec: partida de.
 Roca Corba, camí antic de.
 Roia, cova: barranc de la. («Roya»)
 Roig: coves i mallades del triador; el mas.
 Roquetes, barranc deçà les.
 Ròssec i de la valleta de Xerta, camí del. («Rossech».)
 Ròssec: camí del; camí d'Ossera i del. («Rossech».)
 Rota, mallada del bordís de la.
 Rovira: heretat de la viuda; illa d'Onofre.
 Rubio, mas d'en: abeurador de la font que és damunt del.
 Rubí, clot d'en. Es malladar i atans.
 Sabater: heretat de Jeroni; heretat de Pere. (d'Aldover).
 Sabaters, heretat dels.
 Saltet, barranc d'aigua corrent dit lo.

Samarra, peiró de pedra picada d'en.
 Sanatrujes, mas d'en.
 Sans, heretat d'en. (Alcanar).
 Sant Antoni dels Ermitans: plana de; barranc de.
 Sant Antoni, barranc de.
 Sant Feliu, clot de. Coves que són atans.
 Sant Joan: coava i mallada de; coves de.
 Sant Llàtzer: carreró junt a l'hort de la casa i església de («iglésia».)
 Sant Llàtzer: església de; hort de la casa i església de. («iglésia».)
 Santa Maria, carroveral de.
 Sanya: bosc de la; comuns de la; lloc de la; partida de la; terres hermes de la.
 Sapo, cova del.
 Savinar, malladar del.
 Sebil: heretat de, casa i mas de la viuda de Pere Josep;
 Seguerol, mallada del.
 Segura, barranc de.
 Segura, Roca de: partida de la.
 Sentís, casa de Jeroni. (de Xerta).
 Sèquia Vella, la.
 Seres, Vall de: malladar, cova i atans de; partida de; partida de la Talaia de.
 Serra Mala, malladar de.
 Serralta, heretat d'Antic. (de Tortosa). («Antich».)
 Serrat, casa del metge Cosme. (d'Uldecona).
 Serra, font de la.
 Serres, heretats de Pere.
 Silvestre, camí real de l'heretat d'en Bartomeu.
 Simó, heretat de Miquel. (de Godall).
 Sitjar, pla dit lo.
 Solanelles, bordar de les.
 Solà, mas d'en Pere: barranc que afronta el.
 Soldevila, oliver dels hereus de Roger.
 Solicrú, tossal de. («Soly cru».)
 Solsó: barranc o abeurador de; barranc de; font de; partida del tossal de.
 Solsó, partida de: lligallo de la.
 Som: costes de; partida de la costa de.
 Someres: barranc de; cova de; coves de.
 Subirats: heretat d'en Jaume; heretat de.
 Suda. la. («Çuda», any 1341).
 Talaia de Vall de Seres; collet de la; partida de la.
 Talarns, heretat dels.
 Taulada, la.
 Terçana, paridora de la viuda. (de Tortosa).
 Tirbi, cap de l'heretat de terra campa d'en Joan;
 Tivenys: camí de; camí real de; lloc de; terme de.
 Toc, lo.
 Toll Roig, coves dites lo.
 Tomàs: heretat d'Antoni; heretat de Bartomeu; heretat de Joanà
 Torm, la volta i la cova del.
 Tormina, barranc de la («Turmina».)
 Tormo, partida del.
 Torner, heretat de Joan.

Torta, la.
 Tortosa a Aldover, camí real de.
 Tortosa a Amposta, camí de.
 Tortosa a Canet, camí de Mitja Plana que va de.
 Tortosa a Ulldecona, camí de.
 Tortosa a València: camí de; camí real de.
 Tortosa a Xerta: entrada del camí real de; peiró que està junt al camí real de.
 Tortosa: camí de; camí real de; lligallo de, plana de; comuns de; terme de.
 Tortosa, port de: carreteres del.
 Torre de l'Àngel, illa de la.
 Torreda, heretat de.
 Torres, fills i hereus de Silvestre: casa del mas dels; heretat dels.
 Torros, partida de.
 Tosques: font d'en; mas d'en.
 Travala, heretat de la viuda.
 Trencada, la cova.
 Triadors, camí dels.
 Triador, lo.
 Ullastre de Don Joan, l'. És malladar.
 Ullastre: coves de l'; coveta de l'; barrancs de la cova de l';
 Ulldecona al mas d'en Pere Verge, camí d'.
 Ulldecona: camí d'; covetes del triador d'.
 Ulldecona: camí del prat de l'Antich a ... i Freginals.
 València: camí de; camí real de; camí públic de; partida del camí de. (també «Valentia»).
 Vall de bous, vall i barranc de.
 Vall de Seres, (veure Seres).
 Vall dels frares de Benifaçà, peixera de la.
 Vall·llebrera, abeurador i lligallo d'en. («Vallebrera»).
 Valldeperes, heretat del mestre Agustí.
 Valldorta: plana de; olivars de.
 Vallsera: abeurador d'en; lligallo de.
 Vallsera, Forques d'en: partida de les.
 Vallsera, mas d'en: abeurador del. (també «Vallçera» de l'any 1341)
 Valls, fornàs de les.
 Valls, heretat d'en.
 Vall, barranc o riu de la.
 Vall, heretat de Miquel de la.
 Vandelloosa, vinya de na. Viuda d'en Jaume Vandellós.
 Vedell, triador del: coves que són atans dites lo.
 Veja, olivar de n'Antoni (d'Alcanar).
 Ventalles, les.
 Verdala: font de na; pont de na.
 Verge, mas d'en Pere: camí d'Ulldecona al. (veure Masdenverge).
 Vidre, cova del.
 Vila Roia: partida de; partides de. («Roya»).
 Vilar de Canes, lloc de. (Alt Maestrat).
 Vilar, hèretat de Jaume.
 Vinaixarop, torre de. («Vinaxarop»).
 Vinallop: abeurador de; heretat de.
 Voltes, les: coves de.
 Xafacols: coll de.

Xalamera.

Xerta: camí de; estret de; hospital de; lloc de; terme de; planes de.

Xerta, valleta de: abeurador de la; coves de la; lligallo de la.

Xerta, vinyes de na.

Xies: heretat de Pere; sort dels hereus de Miquel; torre de Mn.

Xivelli: font d'en; heretat d'en; salt d'en; saltador d'en.

Xivelli, mas de Baptista: abeurador de la font del.

Xop: bosc del; barranc del.

1. Verue V. CASTELLVELL, *Els lligallos de Benifallet en el segle XVI*. Societat d'Onomàstica, XXX, set. 1988, 84-90.

2. Segurament forma part del «Llibre dels Pastorets» que es donava per perdut el 1925, tal com s'indicava a l'article citat anteriorment.

Col·loqui: Moltes intervencions referents al lèxic. *Acorredor* (F. JOVÉ: A Riudecols tinc documentat, del s. XVII, i encara actualment, «Acarredor», un dels carrers principals del nucli antic, que era l'antic camí que anava a Falset i a Les Irlles.— C. MARISTANY: «Acarredor» també es troba a Vilanova d'Escornalbou, a les Ordinacions del XVII); *Caixer* (V. BIETE: A Cabacés hi ha, al Camí ral de La Bisbal a La Morera, el «grau del Caixer»); *Atans* o *Atanç* (V. CARBONELL: si correspon al castellà «atajo», algú en diu «atall»); *Astall* o *Estall* (J. MORROS: Al Montsec distingeixen tres sectors dividits pels rius Nogueres: Montsec de Rúbies, Montsec d'Ares, i Montsec de l'*Estall*; i al Pallars hi ha el poble d'*Astall*; I. MUNTANER: *Estall* també és al sud de Tarragona i nord de Castelló: —Lucena; a Sitges existeix un *Estallar*); *Justell* (C. MARISTANY: Encara hi ha la Cala Justell al terme de Vandellós, on és ara la central nuclear); *Sòl* (= la part baixa. Hom en recorda molts exemples. I. MUNTANER: A Sitges, *Sòl* de les Parelladés; P. CATALÀ: a Roda de Ter, el santuari de la M. de D. del *Sòl* del Pont; i enjondre —Tremp, Igualada, etc.— Soldevila, Capdevila; E. SALA: a Cadaqués, «sòl» és la paraula habitual per «terra»); *Torm* i *Cova del Torm* (C. MARISTANY) encara són vius com a topònims a la costa del Coll de Balaguer.